

Lausunto

20.08.2025

Asia: VN/14961/2024

Lausuntopyyntö keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmasta (KAISU3)

Toimenpideohjelma tavoitteiden saavuttamiseksi

Avovastaus

Fingo korostaa, että Suomen on toteutettava nopeita ja tehokkaita toimia fossiilisista polttoaineista irtautumiseksi ja taakanjakosektorin päästöjen vähentämiseksi. Suomen ilmastopolitiikkaa ohjaavat sekä kansalliseen ilmastolakiin kirjattu vuoden 2035 hiilineutraaliustavoite että EU:n taakanjakoasetuksen velvoite vähentää päästöjä 50 prosenttia vuoden 2005 tasosta vuoteen 2030 mennessä.

Fingo muistuttaa, että Suomella on oikeudellinen ja moraalinen velvollisuus turvata ihmisoikeuksien toteutuminen riittävillä ja oikea-aikaisilla ilmastotoimilla. Kansainvälisen tuomioistuimen (ICJ) tuore lausunto vahvistaa, että valtioilla on oikeudellinen velvollisuus toteuttaa ilmastomuutosta hillitseviä toimia. ICJ korostaa, että Pariisin sopimuksen mukaiset maakohtaiset päästövähennykset ovat välttämättömiä, jotta ilmaston lämpeneminen voidaan rajoittaa 1,5 asteeseen. Suomen korkein hallinto-oikeus päätti tänä vuonna, että valtioneuvostolla on ensisijainen vastuu ilmastopolitiikan suunnittelusta ja toimeenpanosta kansainvälisten velvoitteiden sekä ilmastolain perusteella.

On selvää, että Suomen kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen ja hiilinielujen kasvattaminen eivät toteudu suunnitelmaluonnoksessa riittävällä tavalla. Siksi hallituksen tulee muuttaa nykyistä luonnosta siten, että se vastaa niin kansalliseen kuin Suomea sitovaan kansainväliseen lainsäädäntöön ja sopimuksiin. Fingo peräänkuuluttaa, että keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaluonnokseen sisällytetään konkreettisia ja rahoitettuja lisätoimia, joilla osaltaan varmistetaan, että Suomi saavuttaa sekä kansainväliset velvoitteensa että ilmastolain hiilineutraalisuustavoitteen.

Liikenne

Avovastaus

-

Maatalous

Avovastaus

-

Rakennusten erillislämmitys

Avovastaus

-

Työkoneet

Avovastaus

-

Jätehuolto

Avovastaus

-

F-kaasut

Avovastaus

-

Teollisuus ja muut päästöt

Avovastaus

-

Kuntien ja alueiden ilmastotyö

Avovastaus

-

Kulutuksen hiilijalanjälki

Avovastaus

-

Julkiset hankinnat

Avovastaus

Julkisilla hankinnoilla on merkittävä rooli kestävän ja vähähiilisen yhteiskunnan rakentamisessa sekä Suomessa, että globaalisti. Vähintään noin viidesosa Suomen kulutusperäisestä hiilijalanjäljestä syntyy julkisista hankinnoista, ja niiden kautta voitaisiin tehokkaasti ohjata vähähiilisiä, energiatehokkaita ja kiertotaloutta tukevia ratkaisuja.

Hankintojen vaikutukset eivät rajoitu Suomen rajojen sisälle, vaan ne ulottuvat usein matalan kulutustason maihin, joissa suuri osa raaka-aineista ja tuotteista tuotetaan. Siksi on olennaista varmistaa, etteivät suomalaiset hankinnat aiheuta ilmasto- ja ympäristöhaittoja tai ihmisoikeusloukkauksia globaaleissa tuotanto- ja toimitusketjuissa.

Suunnitelmaluonnos jää tältä osin puutteelliseksi: se mainitsee hankintojen kestävyysliittymiä prosesseja, mutta ei esitä konkreettisia uusia tavoitteita ja esitetyt toimenpiteet jäävät hyvin yleiselle tasolle. Esimerkiksi Science-Based Targets -aloite, jota yritykset laajasti hyödyntävät, sisältää vaatimuksen noin neljän prosentin vuotuisista päästövähennyksistä. On loogista odottaa, että vähintään vastaava päästövähennystahti voitaisiin odottaa julkisten hankintojen puolella. Tältä pohjalta vähintään 50 prosentin päästövähennys vuosien 2019–2035 välillä olisi perusteltu.

Silti Suomi on edelleen yksi harvoista OECD-maista, joilla ei ole julkisten hankintojen ekologisia tavoitteita tai kansallisia ympäristövähimmäisvaatimuksia. Tämä tilanne on ongelmallinen myös globaalin oikeudenmukaisuuden näkökulmasta, sillä Suomen tulisi korkean kulutustason maana kantaa vastuunsa ja toimia suunnannäyttäjänä. Vahva sääntely puolestaan tukisi myös mm. suomalaista yritystoimintaa ja investointeja esim. kiertotalousalalla.

Muut poikkisektorit

Avovastaus

-

Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

Avovastaus

Fingo pitää hyvänä, että suunnitelmassa nostetaan esiin vihreän siirtymän globaalit riskit. Esimerkkejä tällaisista riskeistä ovat liikenteen sähköistymiseen ja akkujen arvoketjuihin sekä kaivostoimintaan liittyvät haasteet. Ongelmallista on, että negatiivisten globaalien vaikutusten ja riskien huomioimiseksi ei suunnitelmaaluonnoksessa esitetä varsinaisia toimenpiteitä. Esimerkiksi edellä mainittujen akkutuotannon arvoketjujen riskien osalta suunnitelmassa tulisi todeta, että yritys vastuusääntelyn kehittäminen ja laajentaminen kattamaan koko arvoketjua vähentäisi ja ehkäisisi vihreän siirtymän mahdollisia haittavaikutuksia. Suomen nykyhallituksen tuki EU:n komission Omnibus I -esitykselle, joka tähtää sovitun yritys vastuusääntelyn purkamiseen EU:ssa, merkitsee askelta väärään suuntaan.

Muita huomioita

Avovastaus

Yleisesti:

Suomen nykyiset ja suunnitellut ilmastotoimet eivät vastaa Pariisin sopimuksen 1,5 asteen tavoitetta eivätkä ilmastolain mukaista hiilineutraaliustavoitetta vuodelle 2035. Fingo korostaa, että KAISUIII-suunnitelmaan kuten muihinkin Suomen keskeisiin ilmastopolitiikan linjauksiin ja suunnitelmiin on sisällytettävä konkreettisia lisätoimia, jotta kansalliset ja kansainväliset velvoitteet ilmastokriisin hillitsemiseksi voidaan täyttää nopeasti ja oikeudenmukaisesti.

Koskien ilmastososopimusten kansainvälisiä rahoitusvelvoitteita ja Suomen kansainvälisen ilmastorahoituskokonaisuuden ohjausta:

Suunnitelmaluonnos toteaa: ”Ilmastososopimuksen alla Suomi on osana ns. teollisuusmaita sitoutunut kollektiivisesti mobilisoimaan ilmastorahoitusta eri lähteistä (julkinen, yksityinen ja innovatiiviset lähteet) 100 mrd. USD vuosittain aikavälillä 2020–2025. Mobilisointitavoitetta ei ole ositettu maakohtaisesti, mutta käytännössä EU kokonaisuudessaan vastaa tällä hetkellä suuresta osasta sen toteutusta. Uudesta 300 mrd. USD suuruisesta vuotuisesta kollektiivisesta ilmastorahoitustavoitteesta (New Collective Quantified Goal) sovittiin COP29-kokouksessa Bakussa vuonna 2024.” Suunnitelmaluonnoksen tulisi tarkentaa, että 300 mrd. USD rahoitustavoite tulee saavuttaa vuoteen 2035 mennessä. Suunnitelmassa tulisi myös mainita Bakun COP29-kokouksen keskeinen päätös kehittyvien maiden kokonaisrahoituksesta: tämän ilmastorahoituksen tulisi olla 1,3 biljoonaa USD vuoteen 2035 mennessä.

Toivottavaa olisi myös mainita päätöksistä koskien laadullisia velvoitteita: COP29:ssä sovittiin pyrkimyksestä kolminkertaistaa rahoitus YK:n alaisille ilmastorahastoille vuoden 2022 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Tämä koskee erityisesti julkiseen rahoitukseen painottuvia instrumentteja (kuten Green Climate Fund, Adaptation Fund, Loss and Damage Fund, Least Developed Countries Fund ja Global Environment Facility). Nykyhallitus on kuitenkin merkittävästi pienentänyt ja jättänyt uusimatta rahoitusta usealle ko. rahastolle.

Lisäksi suunnitelmaluonnoksessa olisi luontevaa sisällyttää osio, jossa kuvailtaisiin Suomen kansainvälisen ilmastorahoituksen kokonaisuutta ja nykytasoa, ja etenkin tämän merkittävän rahoituskokonaisuuden suunnittelua ja toimeenpanoa, kuten Suomen kansainvälistä ilmastorahoitusta koskevan toimeenpanosuunnitelman laadintaprosessia.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (VTV) laati vuonna 2022 tarkastuksen koskien Suomen kansainvälistä ilmastorahoitusta, sen ohjausjärjestelmää ja tuloksellisuutta

(<https://www.vtv.fi/julkaisut/suomen-kansainvalinen-ilmastorahoitus-ohjaus-ja-tuloksellisuus/>), sekä jälkiseurantaraportin vuonna 2024 (<https://www.vtv.fi/julkaisut/jalkiseurantaraportti-suomen-kansainvalinen-ilmastorahoitus/>). VTV on todennut, että ulkoministeriön vuonna 2022 laatima Suomen julkisen kansainvälisen ilmastorahoituksen toimeenpanon suunnitelma ei ole enää voimassa, eikä sitä ehditty merkittävästi toteuttaa. Ulkoministeriön vuonna 2023 teettämän ilmastorahoituksen ulkopuolisen arvioinnin suosituksista suuri osa jäi vaille toteutuspäätöstä. VTV on myös todennut, että rahoituksen tuloksellisuudesta saatava tieto on edelleen epäyhtenäistä ja puutteellista, mikä vaikeuttaa kokonaisnäkökuvan muodostamista. Lisäksi tietoa tuloksista hyödynnetään vain vähäisessä määrin päätöksenteossa, rahoituksen arvioinneissa, raportoinnissa ja viestinnässä. Suomessa on siis selkeä tarve tämän merkittävän rahoituskokonaisuuden paremmalle suunnittelulle ja seurannalle.

Suomen kansainvälinen ilmastorahoitus nousi viime hallituskaudella noin 200 miljoonan euron vuositasolle. Nykyisen hallituksen leikkaukset mm. kehitysyhteistyöbudjettiin pienentävät tätä rahoitusta, vastoin kansainvälisten neuvotteluiden päätöksiä sen lisäämisestä. Viimeaikaisten hallituksen leikkausten myötä Suomi ei ole myöskään pysymässä kansainvälisessä sitoumuksessaan rahoittaa kehittyvien maiden sopeutumis- ja hillintätoimia tasapainoisesti. Myös kehityspoliittisen investointisuunnitelman (2020–2023) tavoite siitä, että 75 % rahoituksesta olisi ilmastopainotteista, jäi saavuttamatta.

Koskien suunnitelman ihmisoikeusvaikutuksia:

Fingo korostaa, että ilmastopolitiikan suunnitelmien vaikutustenarviointiin on sisällytettävä systemaattinen ja riippumaton perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi. Nykyisin arviointi on hajanaista, eikä kumulatiivisia vaikutuksia huomioida riittävästi. Jotta ilmastotoimet olisivat oikeudenmukaisia ja turvaisivat ihmisoikeudet sekä Suomessa että globaalisti, tarvitaan selkeitä menetelmiä, yhtenäisiä kriteerejä ja säännöllistä seurantaa.

Runeberg Emilia
Suomalaiset Kehitysjärjestöt - Finnish Development NGOs (Fingo Ry)